

Langsikts innspill til Prosjekt Vendepunkt, september 2026

Sammendrag

Langsikt mener Prosjekt Vendepunkt bør gjenopprette et tydelig hovedformål for bistanden, og gjøre systemendringer for å legge bedre til rette for gode prioriteringer og høy utviklingseffektivitet. Våre forslag sorterer under seks overskrifter:

1. **Struktur og mål:** Del bistandsbudsjettet i to, med et skjermet mål på 0,7 % av BNI til fattigdomsrettet bistand, og en del på minst 0,3 % av BNI til globale fellesgoder med høy utviklingsrelevans.
2. **Prioriteringskriterium:** Gjør fattigdomsreduksjon og kostnadseffektivitet til hovedkriteriene for prioritering av norsk bistand.
3. **Konsentrasjon og kanalvalg:** Reduser antall avtaler og fond, og gi 15 % av bistandsbudsjettet til IDA innen 2030.
4. **Forvaltning og beslutningskvalitet:** Innfør krav om utredning før store bevilgninger, kutt administrasjonskostnadene og flytt kapasitet fra UD til Norad, og be Norad levere et årlig bistandsfaglig råd.
5. **Sivilsamfunn og lokalisering:** Gi minst 50 % av sivilsamfunnsstøtten direkte til lokale partnere innen 2030.
6. **Global helse:** Øk andelen til global helse til 15 %, og hent deler av finansieringen til helsesikkerhet utenfor bistandsbudsjettet.

Innledning

Norsk bistand har gradvis beveget seg bort fra sitt hovedformål om å bekjempe fattigdom, uten at Stortinget har vedtatt en ny retning, og uten at den har vært gjenstand for en samlet debatt. Vendepunkt er en anledning til en slik debatt.

Andelen av bistanden som går til utvikling, fattigdomsreduksjon og humanitær innsats har blitt redusert med 12 prosentpoeng i løpet av fem år, fra 65 prosent i 2022 til [53 prosent](#) i 2026.¹ **I tillegg har andelen av den landspesifiserte bistanden som går til de fattigste landene blitt halvert i løpet av fem år**, fra 56 prosent i 2021 til [29 prosent i 2025](#).

Støtten til Ukraina forklarer mesteparten av endringen. I 2026 går 26 prosent av bistandsbudsjettet til Ukraina og 6 prosent til flyktningutgifter i Norge.² Andre ordninger som også trekker bistand bort fra hovedformålet og de fattigste landene er klimafinansiering, som særlig treffer mellominntektsland, og diverse investeringer i globale fellesgoder.

¹ I grunnlaget for kilden var andelen 54%, men på grunn av endringene i RNB 2026 er andelen nå 53%. Andelene er beregnet i henhold til Sending-utvalgets kategorisering, og Norads operasjonalisering av den (oppdrag 29a-2023 fra UD til Norad).

² Oppdatert etter økningen i forbindelse med RNB 2026.

Samtidig er porteføljen blitt mer fragmentert, fordelt på flere avtaler, partnere og målformuleringer. Dette gir økte administrasjonskostnader og fører til at bistanden blir mindre effektiv.

Prosjekt Vendepunkt bør gjenopprette et tydelig hovedformål for bistanden, og tilpasse systemet for å bedre støtte opp om dette og stille krav til effektivitet. Nedenfor fremmer vi en rekke forslag vi mener kan bidra til dette, fordelt på seks kategorier. Vi har lagt vekt på å svare ut noen av de spørsmålene som har vært reist av utviklingsministeren underveis i prosessen, også etter sommeren.

1. Struktur og mål

Bistandsbudsjettet bør deles i to. Den ene delen skal finansiere fattigdomsrettet og humanitær bistand. Den andre delen omfatter investeringer i globale fellesgoder med høy utviklingsrelevans. En slik inndeling følger [Sending-utvalgets forslag](#).

Todelingen vil gjøre det enklere å rydde opp i bistanden og klargjøre hvilke mål som skal finansieres med bistand, og hva som bør flyttes til andre deler av budsjettet. Inndelingen skiller mellom to ulike formål. Det ene er å bekjempe fattigdom og lindre nød i de fattigste landene. Det andre er å løse overnasjonale utfordringer som rammer de fattigste hardest, men der innsatsen i stor grad må skje i høyere mellominntektsland. Det siste handler om investeringer i såkalte globale fellesgoder, og klimatiltak er det viktigste eksempelet her. En slik struktur vil også gjøre det enklere å identifisere tiltak som bør legges helt utenfor bistandsbudsjettet.

Til hver av delene bør det høre egne mål om nivå. **I tråd med Sending-utvalget foreslår vi at Norge viderefører målet om at samlet bistand skal utgjøre minst én prosent av BNI, og at det i tillegg settes et mål på 0,7 prosent av BNI som er skjermet til fattigdomsrettede tiltak.** Minst 0,3 prosent av BNI bør gå til globale fellesgoder med høy utviklingsrelevans. Langsikt anbefaler også at målene defineres som glidende gjennomsnitt over flerårige perioder (for eksempel fire år, for hvert Storting), for økt fleksibilitet til å gjøre hensiktsmessige tilpasninger underveis – kutt eller økninger (for eksempel som følge av en katastrofe) – uten å risikere å under- eller overoppfylle målet det året, og måtte hastejustere for det.

Nedenfor er eksempler på foreslått ny kategorisering:

- **Helt utenfor:** Den ikke-humanitære støtten til Ukraina (flytt den til forsvarsbudsjettet), flyktningutgifter i Norge (bør dekkes over budsjettene til departementene der kostnadene faktisk ligger), og kapitalplasseringer i Norfund og Klimainvesteringsfondet (90-poster, altså lånetransaksjoner, er statlige kapitalplasseringer og ikke utgifter, og bør derfor ikke regnes som bistand).
- **Utenfor 0,7-prosenten, men del av 1-prosenten:** Klimafinansiering, pliktige bidrag til FN-organisasjoner, FNs høykommissær for menneskerettigheter (OHCHR), UD's bevilgning til Norges forskningsråd, klima- og skogsatsingen.

Den fulle todelingen bør gjelde fra statsbudsjettet 2028, etter at Vendepunkt-arbeidet er ferdig. Flere av grepene, blant annet å ta flyktningutgiftene ut, kan likevel gjennomføres allerede i statsbudsjettet 2027. Det er allerede støtte til dette blant flere av regjeringens budsjettpartnere.

2. Prioriteringskriterium

Prosjekt Vendepunkt innebærer at noe skal velges bort. Langsikt er positiv til at dette er et uttalt mål med prosessen. UD og Norad vil da trenge gode kriterier for å prioritere.

To hovedkriterier for norsk bistand bør være fattigdomsreduksjon og kostnadseffektivitet. Vi foreslår å sikre sistnevnte gjennom tre krav i tilskuddsforvaltningen: 1) at det finnes evidens som gjør utviklingseffekt sannsynlig, 2) at alle programmer har gode kunnskapsplaner og endringsteorier, og 3) at det gjøres reelle forhånds- og alternativvurderinger, der nye programmer vurderes med kost- og nyttevurderinger og bruk av målestokk/benchmark.

Kvaliteten på kunnskapsarbeidet i et program bør i seg selv være et tildelingskriterium, slik en norsk taskforce for mer kunnskapsbasert bistand foreslo i [en rapport](#) i 2025. Norad og UD bør kreve gode kunnskapsplaner i søknader, og belønne organisasjoner som investerer i robust kunnskap.

Nye programmer bør måles mot de beste eksisterende. Norad bør derfor gjennomføre tematiske kunnskapsgjennomganger med en “best i klassen”-tilnærming. Der det finnes bedre alternativer som kan ta imot mer penger, som IDA eller kontantoverføringer gjennom Verdens matvareprogram, bør nye tiltak sammenlignes mot disse.

For programmer rettet mot husholdninger foreslår vi kontantoverføringer som målestokk. Utgangspunktet bør være at dersom et tiltak ikke forventes å gi bedre resultater enn kontantoverføringer til ekstremt fattige, så bør pengene heller gå til det siste.

I notatet “[Tid for omprioritering](#)” (2025) har Langsikt foreslått en rekke kutt som kan gi rom for å oppprioritere de mest fattigdomsreduserende tiltakene. Vi mener UD i tillegg bør be Norad om egne anbefalinger til hvilke tiltak som kan reduseres eller avvikles.

3. Konsentrasjon og kanalvalg

Norsk bistand er spredt tynt. Porteføljen er fordelt på [1557 prosjekter og 845 partnere](#), med over 100 målformuleringer. Enkeltpartnere har mange avtaler hver for seg. Norge har for eksempel [86 avtaler med UNDP alene](#), og støtter over [60 fond i Verdensbanken](#).

Hver avtale krever forhandling, oppfølging og rapportering, både hos oss og hos mottakeren. Samlet ender forvaltningen med å bruke store ressurser på å administrere små beløp, og med en portefølje som er vanskelig å holde oversikt over og styre etter overordnede prioriteringer. Å endre dette krever flere grep, både for å konsentrere porteføljen og for å

rette den tydeligere mot fattigdom. **Et enkelt grep å begynne med er å flytte mer av pengene dit de allerede treffer godt.**

Vi foreslår at en svært betydelig andel av bistandsbudsjettet, for eksempel 15 prosent, går til Verdensbankens fond for de fattigste landene (IDA) innen 2030. Den store majoriteten av IDAs midler går til de minst utviklede landene og andre lavinntektsland, og administrasjonskostnaden er lav. Midlene treffer dermed målgruppen for den fattigdomsrettede delen av bistanden. Andelen av norsk bistand som går til IDA har falt kraftig over tid, fra over [20 prosent på 1960-tallet](#), til under tre prosent i dag. Det er bra at regjeringen har [økt støtten med 50 prosent i den nye avtalen](#), men den bør trappes videre opp allerede i inneværende strategiperiode (2026-2028).

For å få ned antall avtaler med FN og Verdensbanken foreslår vi fire grep:

- a) **Innfør portvoktere for Verdensbanken og FN.** Den som forvalter kjernestøtten til organisasjonen vil naturlig kunne ta en rolle som dette, og bør konsulteres om og godkjenne alle avtaler med organisasjonen utover kjernestøtten. Portvokterens oppgave er å utfordre behovet for nye avtaler, og vurderingen bør bygge på objektive kriterier. Hensikten er å redusere fragmentering og duplikasjon.³
- b) **Sett et tak på hvor mange fond Norge støtter**, og publiser årlig en oversikt over fond Norge har faset ut støtten til.
- c) **Gjør IDA til standardvalg og målestokk.** Når nye midler skal allokteres, inkludert når ubrukte midler omdisponeres mot slutten av budsjettåret, bør IDA være standardvalget, slik at bevisbyrden ligger hos den som foreslår noe annet. Når en ny multilateral avtale foreslås, bør forslaget begrunne eksplisitt hvilken merverdi det gir utover det IDA allerede leverer for de samme pengene.
- d) **Som hovedregel bør Norge finansiere FN og Verdensbanken med kjernestøtte.** Øremerking bør bare brukes unntaksvis, og da med en tydelig begrunnelse og en politisk beslutning.

Se flere anbefalinger i notatet om [hvordan Norge kan effektivisere bistanden gjennom FN og Verdensbanken](#) (2025).

Den fattigdomsrettede bistanden bør konsentrere seg om lavinntektsland fordi de er i dårligst stand til å ta vare på egne fattige. I innsatsen for å hjelpe fattige mennesker i mellominntektsland bør Norge i større grad bruke andre typer investeringer og partnerskap som kommer i tillegg til bistanden.

4. Forvaltning og beslutningskvalitet

Utredningsinstruksen bør gjelde også for Utenriksdepartementet. UD er i dag [det eneste departementet som ikke følger den](#). Konsekvensen er at bevilgninger på flere hundre millioner kroner kan vedtas uten den utredningen som kreves på alle andre politikkområder.

³ I dag inngår ambassader og fagavdelinger avtaler uavhengig av hverandre, i strid med ønsket om at en større andel av norsk støtte skal være kjernestøtte.

I tillegg bør det innføres en investeringsinstruks tilpasset tilskuddsforvaltning for alle nye avtaler over 100 millioner kroner, i både UD og Norad. Instruksen bør stille krav til hva som skal dokumenteres før en avtale inngås, og til hvordan den skal evalueres i etterkant. UD tok viktige steg i denne retning gjennom nye føringer i [supplerende tildelingsbrev nr. 6 2024](#) til Norad, men er ikke helt i mål.

Administrasjonskostnadene bør ned med minst 500 millioner kroner innen utgangen av 2028, fra dagens nivå på [2,6 milliarder i året](#). Det viktigste enkeltgrepet er å slutte å belaste bistandsbudsjettet for hele driften av utenriksstasjonene i utviklingsland, som utgjør rundt 1,5 milliarder kroner årlig. Bistandsbudsjettet finansierer i praksis en betydelig del av Norges diplomatiske tilstedeværelse i utviklingsland, uten at det er begrunnet i utviklingseffekt.

En større del av kapasiteten i embetsverket bør flyttes fra departementet til direktoratet. I 2025 forvaltet Norad nesten halvparten av bistanden, men [mottok bare 18 prosent av administrasjonsbudsjettet](#). Vi foreslår at 100 årsverk flyttes fra UD til Norad.

Regjeringen bør gi Norad i oppdrag å levere et årlig bistandsfaglig råd etter modell av forsvarssjefens fagmilitære råd – senere replikert også i andre norske sektorer (som politiet).

Til slutt bør budsjettstrukturen forenkles. Forsvarsbudsjettet ble i 2021-2022 redusert fra 14 til syv kapitelposter. En tilsvarende reform av bistandsbudsjettet vil gjøre prioriteringene synlige og redusere antall separate beslutningsløp.

5. Sivilsamfunn og lokalisering

Nesten ingenting av den norske bistanden går direkte til lokale organisasjoner, mens [over ni milliarder kroner](#) kanaliseres gjennom norske frivillige organisasjoner. [Norske organisasjoner er mellomledd](#) for 92 prosent av sivilsamfunnsbistanden. Av tolv store Norad-partnere overfører syv under halvparten videre, og spennet er fra 6 til 86 prosent.

Mellomledd koster noen ganger mer enn de tilfører. [En analyse](#) fra The Share Trust og Warande Advisory Centre anslår at programmer gjennomført av lokale aktører kan være over 30 prosent billigere, målt i lønns- og administrasjonskostnader, når pengene går direkte til dem heller enn via FN og store internasjonale sivilsamfunnsorganisasjoner. Rapporten anslår i tillegg betydelige gevinster fra mer lokalt ledet utvikling.

Vi foreslår et mål om at minst 50 prosent av sivilsamfunnsstøtten skal gå direkte til lokale partnere innen 2030. Den kommende søknadsrunden for sivilsamfunnet er den nærmeste anledningen til å ta konkrete grep, og bør brukes til det.

Lokaliseringsmålet trenger et måleverktøy. I vårt notat om lokalt ledet utvikling, [“Fra ord til handling”](#), foreslår vi **en lokaliseringstrapp med fem nivåer**, fra nivå 1, der alle beslutninger og ressurser styres fra hovedkontoret, til nivå 5, der all beslutningsmyndighet, ressurser og makt er overført til lokal partner. Trappen gjør det mulig å skille mellom flytting av penger og makt. Dette er viktig, fordi mange lokaliseringsinitiativer i praksis viderefører asymmetriske maktforhold, der lokale aktører brukes til gjennomføring og ikke til utforming.

Øremerking til enkeltsektorer er en viktig utfordring for reell lokalisering. Så lenge midlene er bundet til tematiske satsinger før de når mottakeren, kan lokale aktører gjennomføre, men ikke prioritere. Dette er samme problem som vi beskriver for de multilaterale kanalene. Færre og bredere budsjettposter, og kjernestøtte fremfor øremerking, er en løsning, i tillegg til at Norge bør være lydhørt for hva mottakere av vår bistand selv løfter som viktige temaer. For sistnevnte er Afrobarometer en nyttig kilde til informasjon. Budsjettreformen vi foreslår i punkt 4 kan også virke godt sammen med økt lokalisering.

Øvrige grep, om å endre samarbeidsform, krav, retningslinjer og risikodeling, er beskrevet nærmere i notatet. En omlegging av dette omfanget vil bety færre norske arbeidsplasser i bistandssektoren. Dette er en del av maktforskyvningen som må til.

6. Global helse

Langsikt er én av avsenderne bak oppropet "[Norge bør styrke sitt globale helselederskap](#)", som allerede er levert til Vendepunkt-prosessen sammen med 34 andre organisasjoner og 7 akademikere. Vi viser til oppropet i sin helhet, og løfter fram de to første anbefalingene:

- a) **Andelen av bistandsbudsjettet som går til global helse bør økes til 15 prosent.**
- b) **Global helse er mer enn bistand og bør behandles deretter.** Global helsesikkerhet og beredskap forutsetter tverrsektorielt samarbeid og investeringer. Norge bør finansiere deler av innsatsen utenfor bistandsbudsjettet og sikre tydelig koordinering og delt ansvar på tvers av relevante departementer og etater.

Den andre anbefalingen er utdypet i notatet "[Verdens beste forsikring](#)". Bistandsrammen skaper et kunstig tak, og et nullsumspill der beredskap må konkurrere med fattigdomsbekjempelse, inkludert helsetjenester og utdanning. Det bør vurderes om enkelte tiltak kan finansieres over forsvarsbudsjettet innenfor NATOs 5-prosentmål, hvorav 1,5 prosent kan gå til sivil beredskap.

Det anslås å koste 100 til 150 milliarder kroner i ekstra investeringer årlig for at verden skal oppnå tilstrekkelig god global pandemiberedskap, om lag 0,01 prosent av verdens BNP. En krone investert i beredskap kan spare samfunnet for opptil 17 kroner.

Blant oppropets øvrige anbefalinger vil vi særlig framheve to. Anbefaling 6, at **innsats for barn og unge bør være et fokusområde**, fordi det er der de mest kostnadseffektive investeringene finnes. Og anbefaling 9, at **regjeringen bør gjenopprette stillingen som global helseambassadør og opprette et statssekretærutvalg for global helse**. Dette er i tråd med anbefalingene fra [Stoltenberg-utvalget](#).

Langsikt kommer i løpet av høsten med et eget notat om hvordan en økt satsing på global helse bør innrettes, og hvilke kriterier som bør ligge til grunn for prioriteringene.

*Spørsmål om dette innspillet kan rettes til Henrik Hvaal, seniorrådgiver i Langsikt.
henrik@langsikt.no*